

Opinnollinen kuntoutus kansanopistoissa

29.11.2018 Hanna-Kaisa Koivunen, Sini Teräsahde

Hanna Koivunen tutki pro gradu -tutkielmassaan opinnollista kuntoutusta osana kansanopistojen toimintaa. Opinnollisessa kuntoutuksessa pyritään vastaamaan opiskelijan tuen tarpeisiin. Tärkeitä tuen kohteita ovat opiskelu- ja elämänhallinnantaidot sekä minäkäsityksen vahvistuminen.

Tutkimuksessaan Koivunen kuvaa ja analysoi opinnollisen kuntoutuksen alkutilaa ja toiminnan kehitystä. Opinnollisella kuntoutuksen mallin kehittämällä oli monenlaisia tavoitteita. Kansanopistoille opinnollisen kuntoutuksen kehittäminen oli osa kansanopistojen roolin ja tehtävän etsimistä muuttuneessa yhteiskunnassa vuosituhatluvun vaihteessa. Lainsäädäntötyön valmistelun yhteydessä (1995) tapahtunut kansanopistojen sivuuttaminen oli lisäksi herättänyt kansanopistokentän. Kansanopistot hakivat oikeutusta olemassaololleen sekä uusia tehtäviä ja varmempaa rahoitusta. Opinnollisen kuntoutus tarjosi suuntaa erityistä tukea tarvitsevien aikuisten koulutuksen kehittämiseen ja oli osa laadun parantamiseen tähtäävää työtä. Opinnollisen kuntoutuksen kehitysohjelmaan lähti alun perin 14 kansanopistoa.

Opinnollinen kuntoutus oli yksi vapaan sivistystyön vastaus OECD:n antamaan huomautukseen vuonna 2002. Huomautuksessa OECD puuttui Suomen vähäiseen koulutustarjontaan syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville. OECD:n huomautus ja teematutkimusten esitulokset vaikuttivat myös vahvasti Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintöön (PAT), joka julkaistiin vuonna 2002 osana aikuiskoulutuksen ja riskiryhmien tavoittamisen kehittämistyötä. PAT:ssä ehdotettiin opinnollista kuntoutusta vapaan sivistystyön tehtäväksi pitkään työmarkkinoilta poissa olleiden kansalaisten opiskeluvaihtoehtojen kohottamiseksi ja palauttamiseksi työmarkkinoille.

Keinoina opinnollisen kuntoutuksen edistämiseen oli *Opinnollisen kuntoutuksen suositus kansanopistoille*, joka valmistui ensimmäisen OpiKu-hankkeen (2004–2006) myötä. Vuosina 2014–2016 suositus päivitettiin ja julkaistiin *Kansanopistojen opinnollisen kuntoutuksen käsikirja*. Sekä suositus että käsikirja ohjeistavat selkeästi opinnollisen kuntoutuksen toteuttamiseen ja antavat vinkkejä erilaisista tavoista vastata opiskelijoiden tuen tarpeisiin. Kansanopistojen

Sivistystyön vapaus ja vastuu -ohjelma (SVV): Vapaan sivistystyön tutkimusta yleistajuisesti
Julkaistu 29.11.2018 osoitteessa: <http://www.vapausjavastuu.fi/tutkimusta-yleistajuisesti-6-2018/>

internaattipedagogiikka nähtiin mahdollisuutena tukea elämönhallintataitojen vahvistamista, sillä tukea on mahdollista järjestää lähes ympärivuorokautisesti. Opinnollisen kuntoutuksen lähtötilanne olikin varsin positiivinen ja hankerahoituksen avulla erilaisia kokeiluja ja hankkeita käynnistettiin yli kaksikymmentä.

Alussa painotus oli vahvaa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista. Tämä painotus on vuosien saatossa muuttunut aluksi oppimisvaikeuksien tukemiseen ja tiedon jakamiseen sekä myöhemmin opiskelijan sosiaaliseen vahvistamiseen. Opinnollinen kuntoutus toi kansanopistoihin uusia opiskelijoita. Erityisesti maahanmuuttajat ovat löytäneet tiensä kansanopistoihin kotouttamiskoulutusten kautta.

Suuntaviivaohjauksen (2005–2008) jälkeen siirryttiin opetusministeriön kehittämisohjelman (KEHO, 2009–2012) myötä kehittämistavoitteiden kauteen. KEHOn tarkoituksena oli uudistaa vapaan sivistystyön ohjausjärjestelmä suuntaviivaohjauksen kokemusten ja uuden hallitusohjelman linjausten mukaisesti. Suunnitelma, että opinnollisen kuntoutuksen hankerahoitusta saaneet pilotit olisi vakiinnutettu jatkuvan rahoituksen avulla pysyväksi toiminnaksi, ei kuitenkaan toteutunut. Opinnollinen kuntoutus jäi elämään joihinkin opistoihin sekä Suomen Kansanopistoyhdistys ry:n kehittämisen painopistealueeksi. Yhdistys onkin pitänyt opinnollista kuntoutusta yllä omissa hankkeissaan.

Valtio ohjaa kansanopistojen toimintaa lainsäädännön, rahoituksen ja lupamenettelyn keinoin. Kansanopistoilla on ollut kautta aikojen näky kouluttaa ja sivistää vähiten koulutettuja kansalaisia. OECD:n selvityksen ja teematutkimuksen jälkeen myös vuonna 2012 toteutettu aikuisten perustaitoja selvittävä tutkimus (PIAAC) on tuonut esille tarpeen suunnata elinikäisen oppimisen politiikkaa perustaitojen koulutukseen ja siten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Rahoitus tätä tehtävää varten on kuitenkin vähentynyt vuosi vuodelta. Syynä on pidetty uusliberalistisen talouspolitiikan arvojen vahvistamista myös maamme koulutuspolitiikassa. Vapaan sivistystyön suoriteperustainen rahoitus ei ole kannustanut tarjoamaan koulutus opinnollisen kuntoutuksen kohderyhmänä oleville, joilla on usein monenlaisia haasteita niin elämönhallinnassa kuin oppimisessa ja opiskelutaidoissa. Tämän kohderyhmän koulutus vaatii tavallista enemmän resursseja.

Opinnollisen kuntoutuksen tulevaisuus on riippuvainen rahoituksesta ja kansanopistojen aktiivisuudesta. Suomen Kansanopistoyhdistys ry on viime vuosina koordinoanut erilaisia hankkeita,

Sivistystyön vapaus ja vastuu -ohjelma (SVV): Vapaan sivistystyön tutkimusta yleistajuisesti
Julkaistu 29.11.2018 osoitteessa: <http://www.vapausjavastuu.fi/tutkimusta-yleistajuisesti-6-2018/>

joiden kohteina ovat olleet syrjäytymisvaarassa olevat kansalaiset. Tällaisia ovat olleet maahanmuuttajille suunnatut koulutukset nuorisotakuuseen liittyen ja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten sosiaalista vahvistamista tukeva yhteistyö työpajatoiminnan kanssa. Suunnitteilla on myös sosiaalipedagogisen ohjausmallin kehittäminen maahanmuuttajien ohjaukseen. Näistä toimista ei enää puhuta opinnollisena kuntoutuksena, mutta kohderyhmät ovat aivan samat ja käytössä on sama tietotaito, jota alettiin kerätä opinnollisen kuntoutuksen piloteissa.

Tutkittuaan opinnollisen kuntoutuksen kehitystä Koivunen näkee, että opinnollinen kuntoutus vaikuttaa yhä yhtä tarpeelliselta toimintamuodolta kuin vuonna 2002, jolloin toiminta käynnistyi. Opinnollinen kuntoutus tarjoaisi tukea, ohjausta ja elämänhallintataitojen vahvistamista vähän koulutetuille. Yhteiskuntamme heikoimmin koulutettujen kansalaisten tilanne ei ole muuttunut paremmaksi eikä heidän koulutukseensa ole vielä kukaan osoitettu pysyvää rahoitusta. Hallitus on vuoden 2018 lisätalousarviossaan myöntänyt 7 miljoonan euron rahoituksen vapaalle sivistystyölle kansalaisten perustaitojen vahvistamiseen. Käynnistettävien hankkeiden vaikutukset ja toiminnan vakiintuminen jäävät nähtäväksi.

Hanna Koivusen pro gradu -tutkielma *Opinnollinen kuntoutus kansanopistojen kehittäjänä* valmistui syyskuussa 2018. Tutkimus oli historiallinen tutkimus kansanopistojen opinnollisen kuntoutuksen vaiheista. Tutkimusaineistona olivat ensimmäisissä pilottihankkeissa mukana olleille kansanopistoille lähetetty kysely, haastattelut, Kansanopisto-lehden artikkelit sekä kansalliset ja kansainväliset artikkelit ja asiakirjat, kuten Opetusministeriön asiakirjat sekä OECD:n tutkimusraportit. Tutkielman ohjaajana toimi professori Anja Heikkinen. Koko pro gradu -tutkielma löytyy Tampereen yliopiston sähköisestä julkaisuarkistosta: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/104615>